FILM U ŠKOLI

Filmska izražajna sredstva

Filmska izražajna sredstva

ISBN 978-953-59647-1-1

Sadržaj

Kadar 4
Okvir 8
Filmski plan 9
Rakurs ili kut snimanja 11
Pokreti kamere 13
Objektiv 16
Osvjetljenje 18
Boja 19
Scenografija, kostimografija i maska 21
Gluma 24
Zvuk 26
Montaža 29

Svaka umjetnost ima svoja izražajna sredstva. Slikar se izražava bojama, balerina pokretima, pisac riječima. Tako i film, kao spoj slike i zvuka, ima svoja izražajna sredstva. Ona obuhvaćaju sve ono što kamera snima i načine na koji kamera vidi pojedini prizor.

Iako je svako filmsko izražajno sredstvo ovdje opisano zasebno, u filmu se izražajna sredstva prožimaju. Tako, na primjer, neki prizor u isto vrijeme ima svoje osvjetljenje, boju, zvuk, kut snimanja i snimljen je određenim objektivom.

U ovoj knjižici upoznat ćeš se s osnovnim pojmovima poput kadra, plana ili montaže, koji će ti pomoći u razumijevanju filmskog jezika.

Kadar

Kadar je osnovna jedinica filma. Dio filma u kojem se neprekinuto prati zbivanje u prizoru. Budući da se svaki film snima kadar po kadar, možemo reći i kako je to neprekinuti filmski snimak koji započinje uključenjem (●REC), a završava isključenjem kamere (■ STOP).

Koliko će neki kadar biti dug, ovisi o količini informacija koje se žele dati gledatelju. Na primjer, prikaz neke bitke trajat će duže od prizora nekog detalja poput oka.

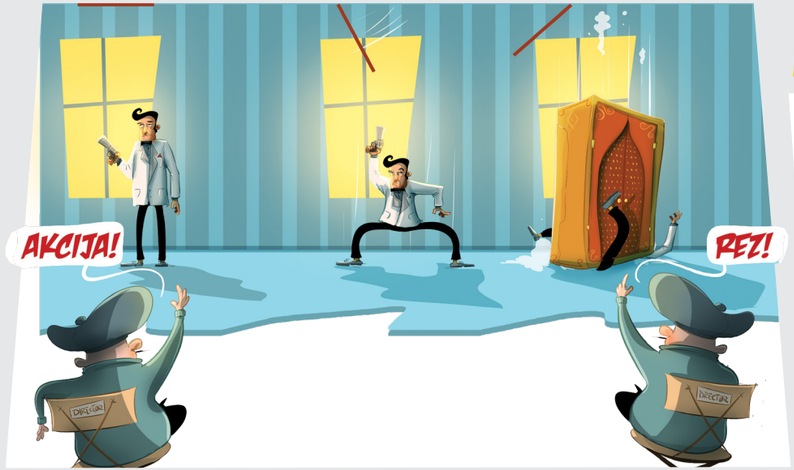

Prema duljini trajanja razlikujemo:

Kratki kadar

▶ sadrži kratke dijelove radnje. Gledatelj raspoznaje radnju i lik, ali ne stigne reagirati na to što je prepoznao.

Dugi kadar

▶ sadrži dulje dijelove radnje i traje dulje no što je potrebno da se prikupe informacije o prizoru.

S obzirom na promatrača razlikujemo:

Objektivni kadar

▶ kadar koji izgleda onako kako bi ga gledatelj vidio da se nalazi na mjestu snimanja. Na primjer, vidimo osobu kako nešto piše na papiru.

Subjektivni kadar

▶ pokazuje ono što vidi filmski lik. Kamera oponaša njegov pogled pa gledatelj vidi svijet očima lika. Na primjer, vidimo ruku koja drži pero i piše na papiru.

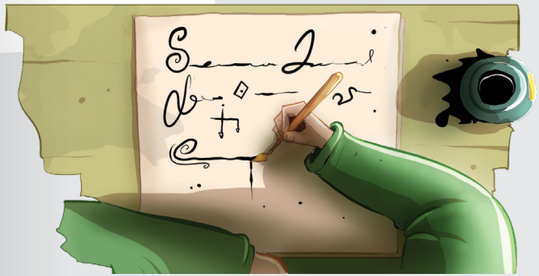

Autorski kadar

▶ pokazuje autorov komentar zbivanja. Redatelj komentira ono što snima tako da primjerice upotrebljava neobičan kut snimanja, zaustavlja, usporava ili ubrzava pokret, koristi neuobičajene boje i slično. Gledatelj zapaža te promjene stvarnosti i postaje svjestan nazočnosti redatelja.

Prema dubini (oštrini), razlikujemo:

Dubinski kadar

▶ kadar u kojemu je jednako vidljiv i okoliš i lik. U punoj oštrini vidimo događaje u prednjem planu, srednjem planu i pozadini.

Plošni kadar

▶ kadar u kojem je samo jedna ploha oštra, dok su predmeti bliže ili dalje sve manje jasniji i oštriji. Na primjer, lik u prvom planu je oštar, no njegova pozadina nije, pa se tako gledatelj može usredotočiti na lika.

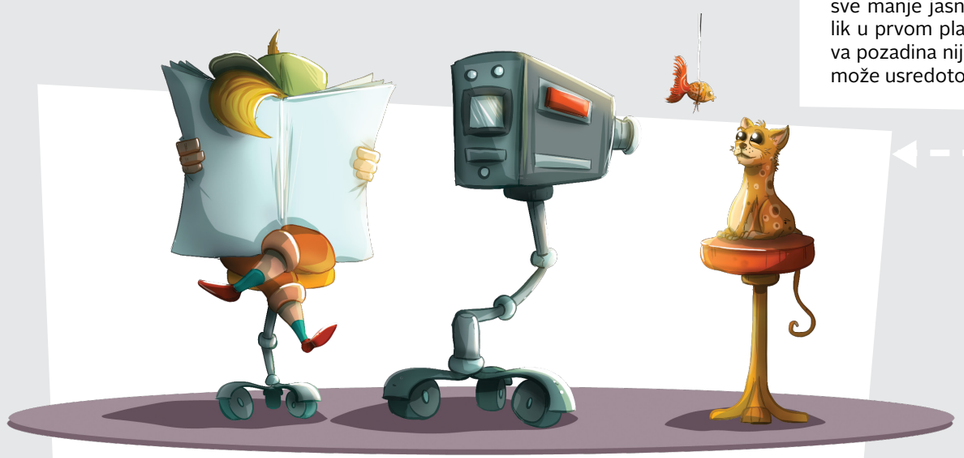

Prema pokretima kamere, kadar može biti:

Statični kadar

▶ kadar snimljen kamerom koja miruje i stoji na mjestu.

Dinamični kadar

▶ kadar snimljen kamerom koja se kreće. Kamera prati radnju i kreće se zajedno s likovima ili predmetima. Na primjer, prilikom snimanja tučnjave, jurnjave i slično.

Pomno unaprijed planirani kadrovi doprinose kvaliteti filma. Zbog toga redatelji prije snimanja pišu knjigu snimanja – detaljno razrađen scenarij podijeljen na kadrove koji točno opisuje što i kako će se vidjeti i čuti u kadru. Ukoliko knjiga snimanja nije opisna već je u slikama, onda je riječ o *storyboardu*.

Okvir

Okvir je granica između filmske slike na platnu ili ekranu i neosvijetljene okoline (na primjer kina ili sobe). Različite veličine okvira rezultiraju različitim doživljajima filmske slike (na primjer, što je slika veća, to je doživljaj spektakularniji), te uvjetuju što će se i na koji način prikazati na filmu.

Granica između onog što se u kadru vidi i prostora izvan vidnog polja naziva se izrez. Gledatelji znaju u nekim scenama zamišljati prostor izvan izreza, bez obzira što se dio radnje ne vidi na ekranu. Stoga je važno i ono što se (trenutno) ne vidi, ali možda čuje, jer i to pripada gledateljevu iskustvu. Filmaši paze što će biti u izrezu, što će biti vidljivo, a što nevidljivo te kakav će biti raspored predmeta i likova u prostoru.

Filmski plan

Filmski plan je udaljenost snimanog objekta od kamere. Postoji više vrsta planova. Nazivi planova ovise o tome koliko ljudska figura zauzima kadar. Naime, prema veličini čovjeka zaključujemo o veličini ostalih bića oko njega.

Total

▶ plan koji prikazuje čitav prostor, primjerice panoramu nekog grada ili prirodu. U totalu, čovjeka gotovo ne vidimo i doima nam se malenim i usamljenim.

Polutotal

▶ nešto uži plan kojim naslućujemo veličinu i izgled prostora u cjelini. Prikazuje, na primjer, dio grada, ulice ili trga.

Srednji plan

▶ prikazuje cijelu osobu od "glave do pete", kao i radnju koju izvodi. Dobro se vidi i okoliš u kojem je osoba smještena.

Američki plan

▶ vidimo osobu od koljena naviše. Nazvan je tako jer se često koristio u vesternima kako bi se u kadru vidio i pištolj.

Polublizu

▶ prikazuje osobu od struka nagore.

Blizu

▶ prikazuje osobu od prsa nagore.

Krupni plan

▶ prikazuje ljudsko lice (ili neki predmet jednake veličine). Budući da je osoba izdvojena iz skupine, a okolina se uopće ne vidi, osobu možemo lakše zapamtiti i bolje upoznati.

Detalj

▶ prikazuje neku pojedinost, na primjer, dugme na kaputu. Ne može se više dijeliti jer se onda ne bi raspoznao predmet.

Rakurs
ili kut snimanja

Kada kamera snima neki objekt, ona snima iz određenog kuta. Normalan položaj kamere je u razini pogleda, kada kamera gleda "ravno". No, kada kamera snima iznad ili ispod nekog objekta, to se naziva rakursom. Tako razlikujemo:

Donji rakurs

▶ kamera se nalazi ispod snimanog objekta, tj. predmet se snima odozdo. U takvim kadrovima gotovo da ne vidimo okoliš, dok se osobe koje se prikazuju čine većima i moćnijima. Tako se u mnogim filmovima iz donjeg rakursa snimaju nasilnici ili pobjednici. Najniži donji rakurs (pod kutom od 90 stupnjeva) naziva se žabljom perspektivom.

Gornji rakurs

▶ kamera se nalazi iznad snimanog objekta, tj. predmet se snima odozgo. Često se koristi kada se likovi i predmeti žele prikazati manjima. Sama osoba snimljena iz gornjeg rakursa čini se manjom, slabijom, nemoćnijom, usamljenom ili izgubljenom. Najviši gornji rakurs (pod kutom od 90 stupnjeva) naziva se ptičjom perspektivom.

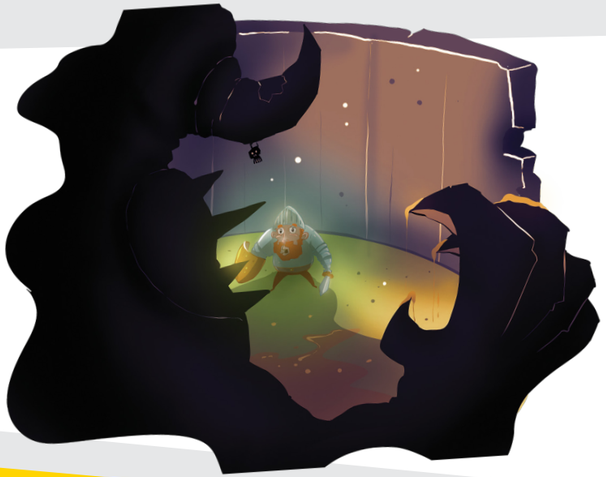

Poseban slučaj predstavlja tzv. **kosi kadar**. No, ovdje nije riječ o rakursu, već o naginjanju kamere u lijevu ili desnu stranu. Nagnutom slikom nastoje se prikazati neka neobična i kaotična stanja poput potresa, tonjenja broda, pijanstva i slično.

Pokreti kamere

Tijekom snimanja, kamera može stajati na mjestu, biti učvršćena na poseban stalak (stativ) i snimati statične kadrove. No, ukoliko se kamera kreće, onda govorimo o dinamičnoj kameri. Njome se opisuje prostor, prate se likovi i predmeti u pokretu te stvara dinamika. Snimatelji pažljivo odabiru kako će se kamera kretati. Postoji više vrsta pokretne kamere:

Panorama (švenk)

▶ kretanje kamere oko svoje osi. Kamera je pričvršćena o tlo, ali se vrti oko svoje osi u okomitom (gore/dolje) ili vodoravnom smjeru (lijevo/desno). U oba slučaja može opisati puni krug i zahvatiti 360 stupnjeva. Njome često otkrivamo ili razgledavamo prostor (npr. pejzaž), pa otuda i sam naziv panorama. Također, postoji podvrsta panorame koja se naziva brišuća panorama (filaž). To je kada kamera jako brzo preleti preko snimanog pa se predmeti više ne razaznaju.

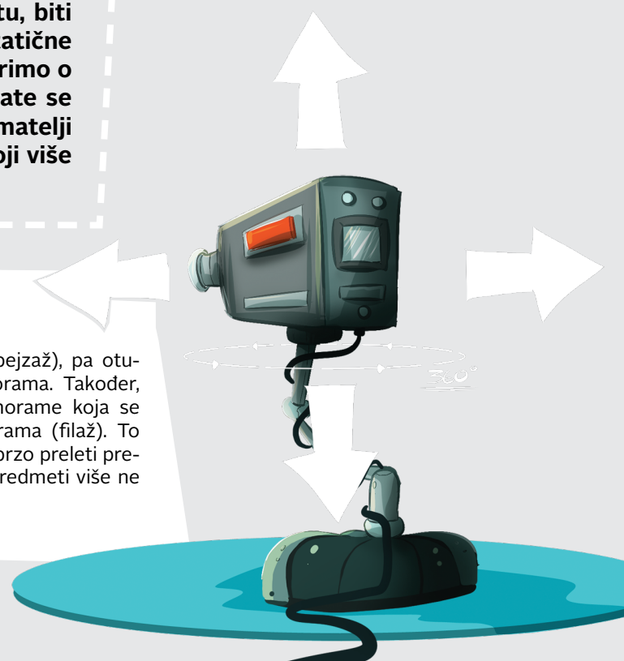

Vožnja kamere

▶ kamera je učvršćena na neko vozilo (automobil, helikopter, avion, čamac) ili specijalna kolica (tzv. dolly kolica) te se zajedno sa svojom podlogom može kretati:

- **prema naprijed**
  - kamera se približava nekom objektu snimanja kako bi istaknula njegovu važnost ili karakteristiku
- **prema natrag**
  - kamera se udaljava od nekog objekta snimanja kako bi nas upoznala s njegovom okolinom, iznenadila nas nečime, prikazala nečiji odlazak i slično
- **usporedno s objektom**
  - kamera prati osobu ili neki objekt u pokretu tako da se kreće bočno, ispred ili iza njega kako ga ne bi izgubila iz vida
- **okomito**
  - kamera se podiže ili spušta

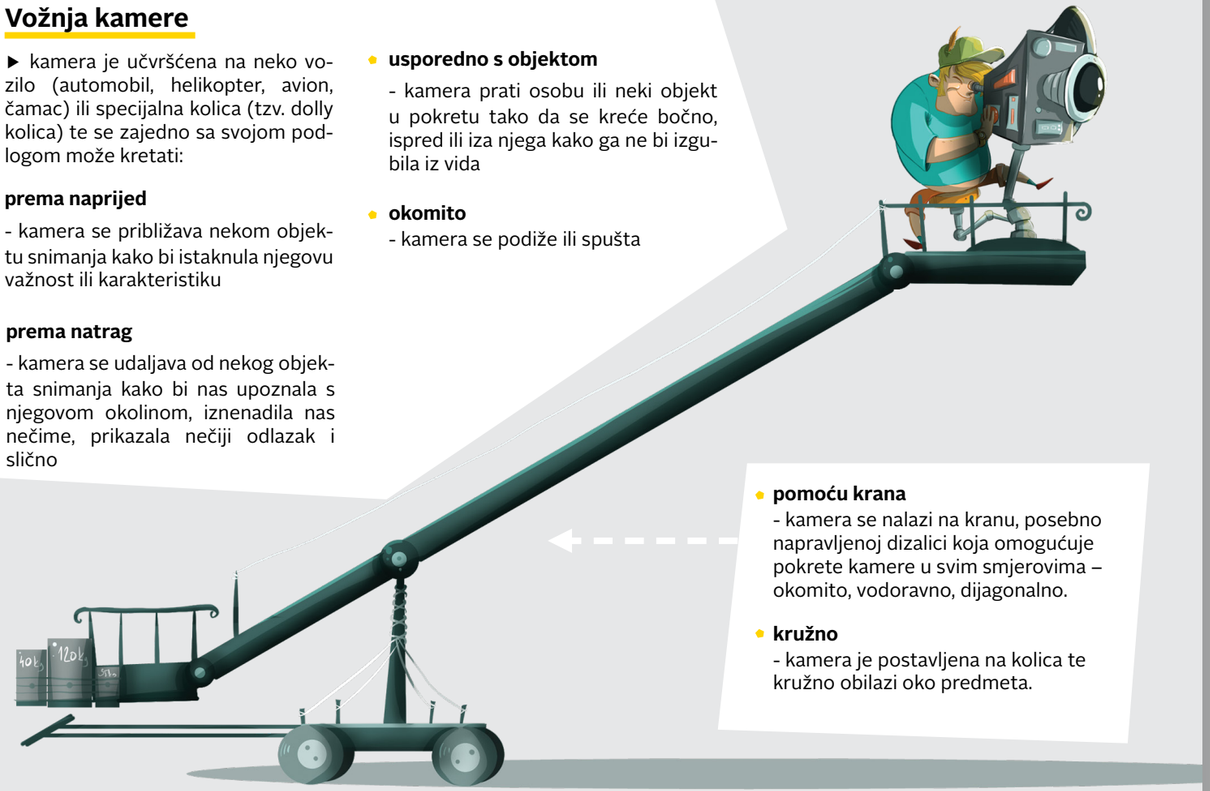

- **pomoću krana**
  - kamera se nalazi na kranu, posebno napravljenoj dizalici koja omogućuje pokrete kamere u svim smjerovima – okomito, vodoravno, dijagonalno.
- **kružno**
  - kamera je postavljena na kolica te kružno obilazi oko predmeta.

Slobodna kamera ili kamera iz ruke

▶ tehnika snimanja u kojoj snimatelj snima "iz ruke"; tako je puno pokretniji i brži za razliku od kamera koje su učvršćene na tronošcu, kolicima ili dizalici čija je brzina kretanja ograničena. Zato se slobodna kamera koristi u brojnim reportažama i dokumentarcima kako bi se spontano, u pravom trenutku moglo reagirati na neki nepredvidiv događaj. Rabi se i kada treba imitirati nečiji pogled (na primjer kada zajedno s filmskim junakom trči, hoda, usporava). Time se postiže dojam autentičnosti snimke i veći stupanj poistovjećivanja s likovima. No, kod kamere iz ruke slika često podrhtava i trza.

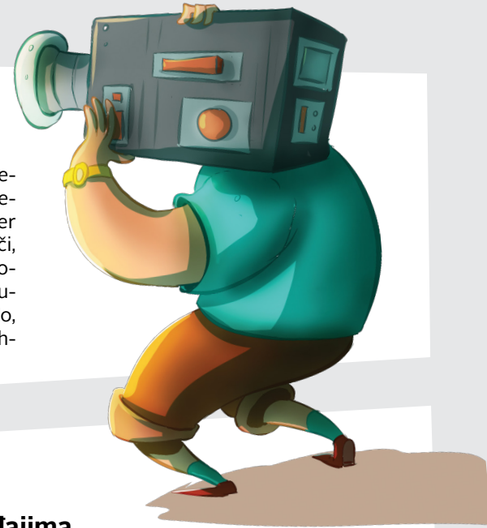

Kamera na posebnim uređajima poput steadicama

▶ steadicam (engl. steady - čvrst, stabilan) je uređaj na kojem je pričvršćena kamera i koji je ovješen o tijelo snimatelja. Ublažava vibracije kod kretanja i nagle trzaje tijela. Za razliku od nemirnih kadrova nastalih snimanjem iz ruke, steadicamom se mogu snimiti dugi i mirni kadrovi snimani u hodu, čak i po neravnom terenu. Zbog neograničene slobodne kretanja i gotovo savršeno mirne kamere, na mjesto snimanja se ne moraju dopremati dodatna kolica i pomagala, što uvelike olakšava i pojeftinjuje snimanje.

Objektiv

Objektiv je dio filmske kamere. Čine ga različite leće koje se nalaze na prednjoj strani kamere. Pomoću objektiva se preoblikuje i prenosi slika onoga što se snima. Postoji više vrsta objektiva i svaki od njih prikazuje zbilju na svoj način.

Prema žarišnoj duljini, odnosno vidnom kutu kojeg zahvaćaju, objektive dijelimo na:

srednje ili normalne (25mm)

▶ njihov vidni kut je najbliži čovjekovom viđenju svijeta. Najmanje mijenjaju veličinu predmeta, oštrinu slike i brzinu kretanja onoga što snimaju.

širokokutne (od 18mm do 20mm)

▶ ima veliku dubinsku oštrinu i vidni kut. Pomoću njega se jasno mogu razaznati predmeti i osobe na različitim udaljenostima od kamere, a prostor izgleda veće i šire. No, sve ono što je u prvom planu može izgledati izobličeno jer se predmeti i osobe doimaju znatno većima nego što jesu. Postoji i posebna vrsta širokokutnika koja se naziva "riblje oko". Riječ je o objektivu jako velikog vidnog kuta koji iskrivljava rubove slike i pruža okruglu sliku.

uskokutne (teleobjektivi) (od 50mm pa čak do 1000mm)

▶ ima malu dubinsku oštrinu, pa će samo mali dio kadra biti oštar, dok će ostatak slike biti zamagljen. Njime se približavaju udaljene osobe ili predmeti, pa je pogodan kad se nešto želi izdvojiti iz pozadine i istaknuti važnost nečega. S druge strane, teško se razaznaje na kojoj se udaljenosti točno nalazi neki predmet jer su likovi zbijeni i stopljeni s pozadinom.

zoom objektive

▶ posebna vrsta objektiva promjenjivog vidnog kuta. Sadrže više vrsta objektiva. Često se koriste u praksi jer imaju raspon različitih vidnih kutova, pa snimatelj ne mora stalno mijenjati objektive dok snima. Zumiranjem se približavaju ili udaljuju predmeti, otkrivaju neki važni detalji ili informacije te se gledatelj može usredotočiti na nešto (na primjer, na jednu osobu na obali ili u publici). No, efekt zumiranja gledatelj lako uočava jer djeluje neprirodno i mehanički, budući da čovjek ne može zumirati.

Osvjetljenje

Osvjetljenjem se postižu brojni učinci na filmu. Pomoću njega možemo vidjeti ili sakriti neke predmete i bića, otkriti nešto novo, usmjeriti pažnju gledatelja na neki predmet, dočarati raspoloženje i osjećaje likova. Isto tako, jačinom, smjerom i rasporedom svjetla u kadru, stvara se određeni ugođaj.

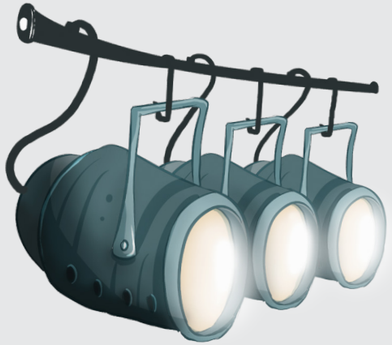

Osvjetljenje na filmu može biti:

Prirodno

▶ svjetlo koje dolazi od sunca ili mjeseca

Umjetno

▶ svjetlo koje nastaje uporabom raznih rasvjetnih tijela. To može biti svijeća ili pak reflektor, dodatna svjetiljka koja snažno osvjetljava osobu ili predmet u kadru. Rasvjeta se može planski postaviti za potrebe kadra.

Razlikujemo i:

Nađeno, postojeće svjetlo

▶ svjetlo koje je zatečeno na mjestu snimanja. Prozor, svjetiljke i ostali izvori svjetla su u kadru. Iako takvi kadrovi izgledaju tamnije, djeluju prirodnije od blještavih reflektora u studiju.

Građeno svjetlo

▶ dobiveno uz pomoć reflektora ili nekih rasvjetnih tijela koji se rabe van kadra. Najčešće se koristi za snimanje u studijima pa se naziva još i holivudskom, studijskom rasvjetom.

Boja

Boje na filmu imaju svoju ulogu, simboliku i mogu se primijeniti na razne načine.

Crno-bijeli film

Prvi filmovi su snimani u crno-bijeloj tehnici. Nisu pružali toliko vizualnih detalja kao filmovi u boji koji će ih kasnije zamijeniti. No, zanimljivo je da su čak i prvih dana filma postojali "obojeni filmovi". Bili su snimljeni na crno-bijeloj vrpci na koju se potom nanosila boja. Boja se mogla ručno nanositi na svaku sličicu (tintiranje) ili se vrpca uranjala u boju (toniranje). Ipak, nakon otkrića zvučnog filma 1927. godine, crno-bijela vrpca više se nije bojala jer se bojom uništavao zvučni zapis.

Film u boji

Snimanje filmova u boji započelo je 1935. godine. Boje se razlikuju prema svjetlini, tonu (nijansi) i zasićenosti (koliko je u nekoj boji prisutna crna i bijela). Ukoliko odgovaraju tipičnim bojama nekog predmeta ili ambijenta, boje djeluju prirodno i realistično. No, boje se mogu i izmijeniti u umjetničke svrhe tako da ne odgovaraju stvarnosti. U tom slučaju, njima se želi nešto dodatno reći, stvoriti ugođaj i utjecati na emocije gledatelja. Redatelj može odabrati koja će boja prevladavati u nekoj sceni. Toplije boje najčešće izazivaju osjećaj ugode, a hladnije osjećaj nelagode. Bojom se može stvarati kontrast, a određenom bojom i isticati neki lik ili predmet i usmjeriti pozornost.

Scenografija, kostimi i maska

U filmu je vrlo važno da okolina, ulice, zgrade, sobe, namještaj, način odijevanja, maske glumaca i slično, budu što uvjerljiviji te da odgovaraju određenom povijesnom razdoblju ili ugođaju. Za to su zaduženi scenografi, kostimografi i maskeri koji provode puno vremena u istraživanju i pripremanju prostora, maski i kostima. Ukoliko nije moguće snimiti film na nekom mjestu (na primjer, zbog skupoće ili nedostatka dozvole za snimanje), to se mjesto može oživotvoriti na filmu uz pomoć velikog broja specijalnih efekata (posebnih vizualnih i zvučnih efekata koji nastaju upotrebom računala).

Scenografija

Filmski scenograf oblikuje prostor u kojem se odigrava filmska radnja. On se naziva i filmskim arhitektom. Prema uputama redatelja i prema scenariju (književnom predlošku koji opisuje svu radnju, prostor i likove), scenograf određuje kako će prostor izgledati, kakav će biti raspored predmeta i koji će se rekviziti koristiti. Scenografijom se stvara određeni ugođaj, dočarava način života i neko vremensko razdoblje. Ponekad odražava psihičko raspoloženje likova. U filmu se može koristiti prirodan dekor koji se inače koristi u stvarnosti. No, dekor može biti umjetno stvoren, na primjer za znanstvenofantastične filmove ili povijesne spektakle. U tom slučaju, važno je da scenografije kuća, izmišljenih gradova ili modeli svemirskih brodova izgledaju uvjerljivo i da gledatelj ne vidi makete na filmu.

Maska (šminka)

Dio filmske ekipe brine se o izgledu glumca. Oblikuju njegovo lice i tijelo kako bi izgledao onako kako zahtijeva uloga (stariji, mlađi, ranjen, umoran, uljepšan i sl.). Šminker uređuje lice i tijelo glumca pomoću kozmetičkih boja i sredstava, dok specijalne maske (na primjer za horore i filmove znanstvene fantastike) kreira masker. Takoder, o perikama, kosi, bradi i brkovima brine se frizer.

Kostimografija

Kostimi igraju važnu ulogu u filmu, pogotovo kod znanstvene fantastike, bajki i povijesnih spektakala. Kostimografi osmišljavaju i izrađuju odjeću koja će se koristiti u određenoj sceni, pomažu glumcima u odijevanju te čuvaju i brinu o odjeći. Odjeća puno govori o osobi koja ju nosi pa kostimografi pomno izrađuju kostime kako bi odgovarali vremenu i prostoru, ulozi lika, njegovu karakteru, društvenom položaju i situaciji u kojoj se nalazi.

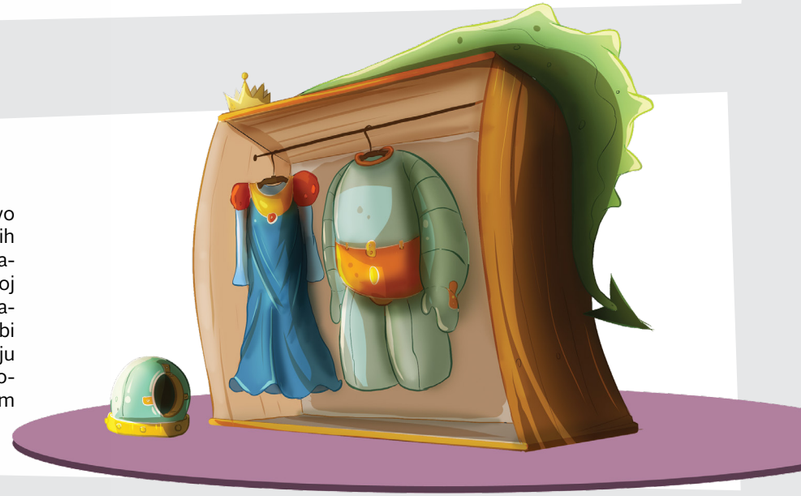

Gluma

Prije snimanja za svaku se ulogu pomno izabiru glumci za određene uloge (casting). Svojim izgledom, ponašanjem i govorom, glumci trebaju odgovarati filmskoj ulozi. Zbog toga neki glumci često igraju isti tip likova (na primjer mafijaše). Filmska gluma nastoji stvoriti dojam svakodnevnog, a osobe na filmu djelovati što prirodnije. Postoji više načina kojima se može snimati osobe na filmu:

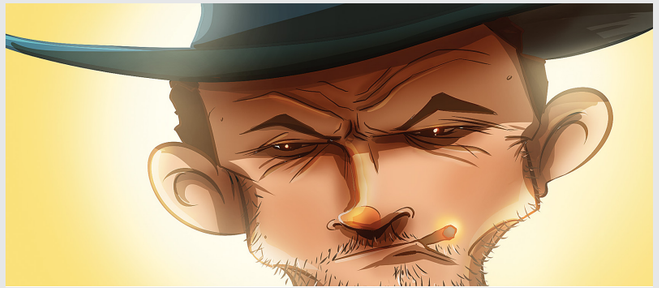

Metoda rada s profesionalnim glumcima

▶ filmski glumac glumi svoju ulogu dio po dio, kadar po kadar. Tijekom snimanja se prilagođava uputama redatelja i snimatelja i ponavlja iste scene više puta. Kreće se unutar prostora koji je označen trakicom na podu jer je na toj poziciji optimizirano osvjetljenje i fokus kamere. Kako bi snimanje bilo što efikasnije i unutar predviđenog budžeta, često glumi obrnutim redoslijedom od onoga što će se u konačnici prikazati. Budući da kamera bilježi svaki detalj, filmska se gluma često svodi na "mikro" glumu. I najmanja gesta ili sitnica poput podizanja obrva može puno toga reći. Posao glumca zahtijeva i dobro pamćenje, sposobnost prilagodbe promjenama scenarija, govor različitim naglascima i dijalektima, poistovjećivanje s likom, uživljavanje u situaciju, a ovisno o ulozi, poželjne su i vještine poput pjevanja, plesanja, jahanja i sl. Ukoliko postoji mogućnost da se glumac ozlijedi u nekom akcijskom prizoru, zamijenit će ga kaskader, osoba specijalizirana za izvođenje raznih vratolomija, padova.

Metoda skrivene kamere

▶ osoba pred kamerom nije svjesna da ju snimatelj snima. Tako se dobiva maksimalna realističnost i snima stvarno ponašanje. Koristi se u dokumentarnim filmovima.

Metoda ankete ili metoda razgovora

▶ snimana osoba zna da ju se snima, ali ne mora glumiti već samo odgovara na postavljena pitanja. Koristi se u dokumentarnim filmovima.

Metoda rada s neprofesionalnim glumcima (naturščicima)

▶ rad s običnim ljudima, neprofesionalnim glumcima koji ponekad u filmu "glume" i sami sebe. Na primjer, pušta se kuhara da bude kuhar i kad se opusti, onda ga se snimi, a kamera ga nastoji što manje ometati.

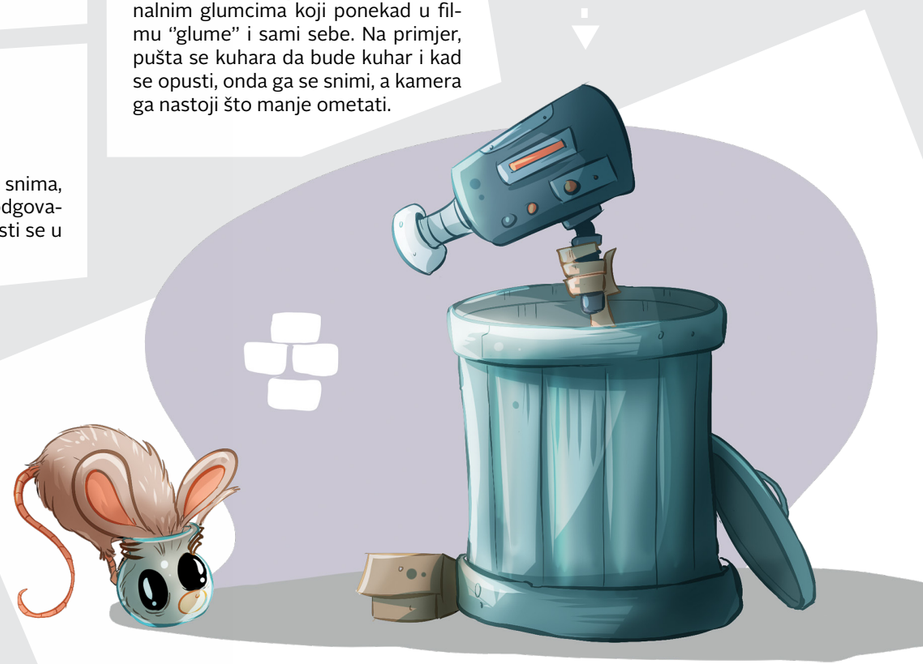

Zvuk

Filmovi su do 1927. godine bili nijemi; nisu sadržavali dijaloge likova, prirodne zvukove te su često bili praćeni glazbom uživo. Otkrićem zvuka, film je postao uvjerljivijim, stvarnijim, te se zvukom doprinijelo stvaranju ugođaja, raspoloženja i napetosti.

Vrste zvukova:

Šumovi

▶ svi zvukovi u filmu osim ljudskog govora i glazbe. Mogu biti prirodni (kiša, vjetar, glasanje životinja), ljudski (kašljanje, mrmljanje, krikovi, koračanje) ili mehanički (paljenje motora, pucnjevi). Šumovi dolaze do izražaja kada se kombiniraju s tišinom. Naime, i tišina nešto "govori" u filmu. U gledatelja povećava pozornost, izaziva nelagodu i osjećaj napetosti, te gledatelj sluti da će se nešto dogoditi.

Govor može biti:

Monolog

▶ govor jednog filmskog lika koji se često javlja kada njegova razmišljanja i osjećaje nije moguće izraziti slikom. Na primjer, kada netko dobiva pismo i sam je u sobi, gledatelji će "čuti" glas osobe koja je napisala pismo.

Dijalog

▶ razgovor dviju ili više osoba na filmu, pomoću kojeg upoznajemo karaktere likova, odnose među njima i doznajemo važne informacije vezane uz razvoj priče. U filmu se često govori žargonom (jezikom ulice).

Komentar naratora ("sveznajućeg pripovjedača")

▶ glas izvan kadra koji komentira ili govori o događajima koji se ne vide, koji su se zbili ili koji će se dogoditi, a bitni su za razumijevanje radnje. Govori o onome što je teže zamjetljivo, na što treba usmjeriti pozornost. Naratora ne vidimo u kadru, ali čujemo njegov glas, što zovemo "off zvuk" jer je izvor zvuka izvan kadra.

Glazba

► u filmu pojačava osjećaje, dramatiku, stvara ugođaj, najavljuje neki događaj, usredotočuje pozornost na neku situaciju.

S obzirom na podrijetlo zvuka razlikujemo:

- **Prizornu glazbu**
  – izvor glazbe je u kadru (na primjer, vidimo duet kako svira i pjeva)
- **Popratnu glazbu**
  – glazba koja je dodana filmu i nema izvor u prizoru

Sa stajališta autorstva razlikujemo:

- **Originalnu glazbu ili soundtrack**
  - glazbu posebno napravljenu za film koja je svojom dužinom i oblikom prilagođena određenim kadrovima i scenama
- **Arhivsku glazbu**
  – glazbeno djelo nastalo neovisno o filmu

Montaža

Montaža je postupak u kojem se snimljeni kadrovi montiraju, tj. spajaju u neki redoslijed kako bi se ispričala filmska priča. Montaža je u isto vrijeme umjetnost, vještina i tehnika. Ona podrazumijeva razne načine slaganja snimljenog materijala, određivanje redoslijeda i dužine kadrova, povezivanje prostora i vremena radnje, usklađivanje slike i zvuka, stvaranje određenog ugođaja, uključivanje raznih efekata itd. Također, montažom se priča sažima jer se neki kadrovi i predvidivi dijelovi radnje izbacuju (tzv. elipsa) kako bi radnja bila brža, napetija i zanimljivija. U montaži je važno da se osvjetljenje, boje, ugođaj i pokreti podudaraju jer ukoliko nisu usklađeni, gledatelj će uočiti brojne pogreške u filmu. Po završetku snimanja, u tzv. fazi postprodukcije, snimljeni materijal se montira kako bi se dobio konačan izgled filma.

U montaži se kadrovi mogu spajati na razne načine. Montažnim sponama (vezama) radi se prijelaz iz jednog kadra u drugi. Kada gledamo film, ponekad ne zamjećujemo spajanje kadrova, na primjer "rez". No, neke prijelaze možemo jasno zamijetiti, na primjer pretapanje, zatamnjenje, odtamnjenje, zavjesu ili iris koji su se često koristili u nijemim filmovima.

Vrste montažnih spona:

- **Rez**

  – temeljni montažni prijelaz. Kraj jednoga kadra spaja se s početkom drugog kadra. Na taj se način stvara dojam kako film prikazuje neprekinutu, kontinuiranu radnju. Gledatelj ne primjećuje trenutak reza, ali je svjestan promjene na ekranu. Rez omogućuje skokove u vremenu i prostoru.

- **Pretapanje**

  – slika i zvukovi jednog kadra postupno blijede i nestaju, dok se slika i zvukovi drugog kadra istodobno pojavljuju (da bi na koncu prevladali). Često se koristi kako bi se dočarao romantični ugođaj, snovi, sjećanja, protok vremena...

- **Zatamnjenje**

  – kadar se postupno zamračuje do potpunog mraka kako bi se izrazio kraj nekog razdoblja ili prolazak vremena. Često se koristi na kraju neke scene ili filma.

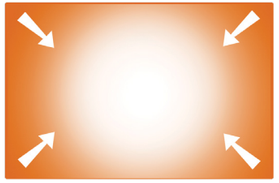

- **Odtamnjenje**

  – kadar se postupno pojavljuje iz potpunog mraka do potpune osvijetljenosti. Često se nalazi na početku novog kadra ili sekvence.

- **Zavjesa (zastor)**

  – kada jedan kadar koji dolazi postupno briše i istiskuje prethodni kadar. Kadar najčešće prelazi preko drugog s lijeva na desno te izgleda poput neke crte koja prolazi ekranom. Zavjesom se, na primjer, izražava prolaženje vremena.

- **Iris**

  – krug koji se na ekranu smanjuje ili povećava kako bi se usmjerila pažnja na neki lik ili detalj. Budući da je nalik šarenici oka, naziva se iris. Ponekad se koristi na kraju crtanih filmova.

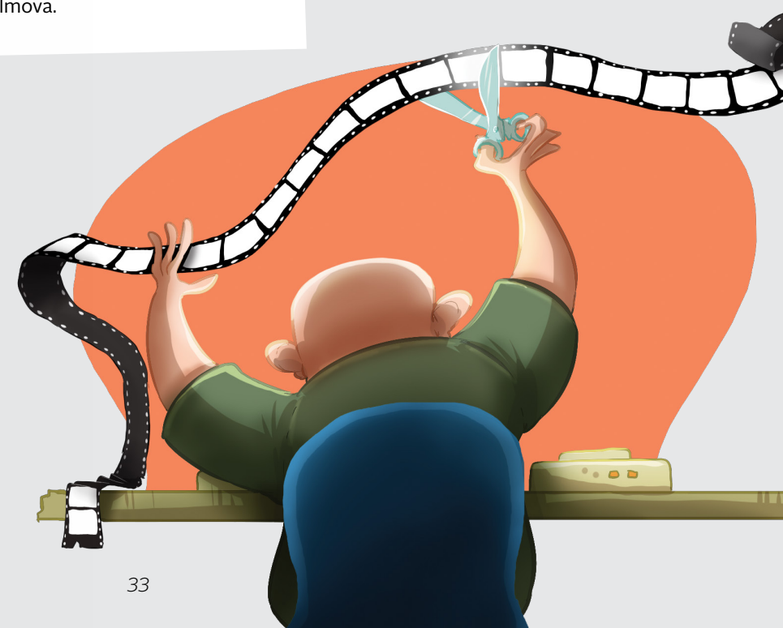

Gledatelj može na različite načine doživjeti jedan te isti sadržaj, ovisno o načinu montiranja. Razlikujemo više vrsta montaže:

Kontinuirana montaža

▶ najčešća vrsta montaže kojom se želi postići dojam neprekinutog promatranja prizornog zbivanja. Kadrovi se vizualno nadovezuju, nema velikog odskakanja u osvjetljenju, vremenu i prostoru pa se čini kako radnja teče glatko, prirodno.

Diskontinuirana montaža

▶ vrsta montaže u kojoj se prizorno zbivanje prati s vremenskim i prostornim preskocima. Montažnim prijelazima skače se s jednog na drugi, posve različit prizor.

Asocijativna montaža

▶ vrsta diskontinuirane montaže kojom se navodi gledatelja da sam razmišlja, uspoređuje sadržaj kadrova te potom sam donosi neke zaključke i ideje. Na primjer, u Chaplinovom filmu "Moderna vremena" u jednom se kadru prikazuje ovce, a u drugom ljude (radnike). Ta dva kadra se ne događaju u istom prostoru, u isto vrijeme, niti su u uzročno-posljedičnoj vezi, međutim, kod gledatelja pobuđuju asocijaciju i zaključak da radnici putuju do svog odredišta poput stada ovaca.

Paralelna montaža

▶ kada gledatelj naizmjenično prati dvije radnje koje se istodobno događaju na različitim mjestima. Često se koristi u akcijskim filmovima. Na primjer, djevojka se nalazi u životnoj opasnosti. S druge strane, mladić žuri upomoć. Opasnost je sve veća, no mladić je sve bliže. U posljednjem trenutku, mladić stiže i spašava djevojku.

Upoznali ste se s bitnim odrednicama filmskog jezika i načinima na koji film funkcionira i komunicira s publikom. Stvaranje filma složen je umjetnički čin u kojemu sudjeluje velik broj osoba, a kadar, rakurs, plan i pokreti kamere, samo su neka od filmskih postupaka kojima se može uspješno ispričati filmska priča. Poznavanje filmskih izražajnih sredstva zasigurno će vam koristiti u daljnjim analizama filma, ali i tijekom razvoja i realizacije vaših ideja i filmskih projekata u školi i izvan nje. Ova je knjižica mali uvod u svijet pokretnih slika, stoga istraži izvore i saznaj više!

Izvori

- Babac, Marko, **Film u vašim rukama**,
  Radnički univerzitet "Radivoj Ćirpanov", Novi Sad, 1972.
- Horvatek Forjan, Melita; Jakob, Nataša; Krunić, Josip, **Od ideje do premijere - vodič za voditelje školskih filmskih i videodružina**, Profil, Zagreb, 2014.
- Kragić, Bruno; Gilić, Nikica (ur.), **Filmski leksikon: A-Ž**,
  Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 2003.
- Midžić, Enes, **Govor oko kamere – rječnik filmskog žargona, kolokvijalnih i stručnih izraza stranog podrijetla**, Hrvatski filmski savez, Zagreb, 2006.
- Mikić, Krešimir, **Film u nastavi medijske kulture**, Educa, Zagreb, 2001.
- Parkinson, David, **Film**, Sysprint, Zagreb, 1999.
- Peterlić, Ante (ur.), **Filmska enciklopedija 1: A - K**,
  Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1986.
- Peterlić, Ante (ur.), **Filmska enciklopedija 2: L - Ž**,
  Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1990.
- Peterlić, Ante (ur.), **Osnove teorije filma, III. izdanje**,
  Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2000.
- Skorin, Višnja, **Digitalni video - snimanje i montaža**,
  Algebra d.o.o., Zagreb, 2008.
- Težak, Stjepko, **Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini**,
  Školska knjiga, Zagreb, 1990.
- Vrabec, Miroslav, **Film i odgoj – osnove teorije filmskog odgoja**,
  Školska knjiga, Zagreb, 1967.
- **Portal Filmska pismenost:** http://kresimirmikic.com/

Javna ustanova **PFF** osnovana je 2003. godine s osnovnim ciljem organizacije Pulskog filmskog festivala, ali i ostvarivanja mnogobrojnih manifestacija na području stvaralaštva i kulture. Od 2007. godine, kada je počela njegova izgradnja, **Kino Valli** je sastavni dio Ustanove.

Pula Film Festival
Uspon na Kaštel 2
52 100 Pula

www.pulafilmfestival.hr
www.kinovalli.net

Pula Film Festival
www.pulafilmfestival.hr

KINO Valli

FILM U ŠKOLI

Ravnateljica JU Pula Film Festival: Gordana Restović
Ideja: Tanja Miličić
Urednica tekstova: Željka Ferenčić
Savjetništvo i lektura: Teana Tomažin, Mirjana Doblanović Pekica
Ilustracije: Vibor Juhas
Dizajn i prijelom: Matko Plovanić

Nakladnik: Pula Film Festival
Za nakladnika: Gordana Restović
Tisak: Stega Tisak, Zagreb
Naklada: 5000

Knjižica je realizirana uz potporu:

Hrvatski audiovizualni centar
Croatian Audiovisual Centre

EUROPA CINEMAS
MEDIA-PROGRAMME OF THE EUROPEAN UNION

European Children's Film Association
Association Européenne du Cinéma pour l'Enfance et la Jeunesse

ISBN 978-953-59647-1-1

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000971183

Pula Film Festival

www.pulafilmfestival.hr

Cijena: 10,00 kn